שמשון סגלגל Helianthemum stipulatum – פורח בחולות מישור החוף ומערב הנגב (מרץ 2017)

כתב: גדי פולק

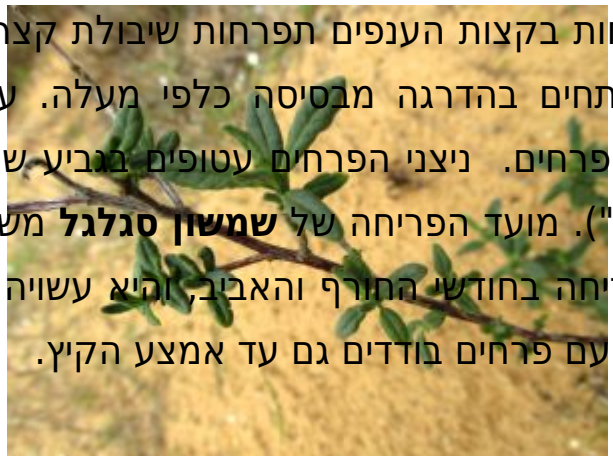
שמשון סגלגל *Helianthemum stipulatum* (לוטמיים) הוא בן-שיח מסועף שגובהו לרוב 30-50 ס"מ ומגיע לעתים עד לגובה של 60 ס"מ. ענפיו מעוצים ולבידים במקצת. העלים מחוברים לענפים על יד פטוטרת קצרה. הם תמימים ואליפטיים, שעירים ושוליהם גלולים לאחור. אורכם כ-2 ס"מ ורוחבם 2-5 מ"מ. בתחילת החורף ולאחר רדת גשמים מתחיל לבלוב בענפים מקוצרים הנושאים עלי קיץ קטנים שנוצרו עוד בסוף עונת הגידול הקודמת. הענפים מתארכים ובהמשך לעלי הקיץ מופיעים על הענף המתארך עלי חורף חדשים גדולים יותר. **שמשון סגלגל** נמנה אפוא על בני-השיח המחליפים עלי חורף גדולים יחסית בעלי קיץ קטנים ובכך מותאמים ליובש הקיץ בדרך של הקטנה רבה של ביומסת העלים המנדפת מים. לפי מחקריו של גדעון אורשן, המשקל הטרי של עלי הקיץ קטן בממוצע ב-כ-63% מזה של עלי החורף.

שמשון סגלגל. צילם: גדי פולק ©
מימין - מראה כללי; משמאל - ענפים ועלים.
להגדלה - לחצו על התמונות

שמשון סגלגל. צילם: גדי פולק ©
ענפים בעת הלבלוב. עיל קיץ ועלי חורף, שולי העלה גלולים כלפי הצד התחתון של העלה.
להגדלה - לחצו על התמונות

זמן קצר אחרי שהענפים לבלבו מתפתחות בקצות הענפים תפרחות שיבולת קצרות, שבהן הפרחים יושבים על ציר התפרחת ונפתחים בהדרגה מבסיסה כלפי מעלה. על פי רוב פתוחים בו-זמנית על הענף הקצר 1-2 פרחים. ניצני הפרחים עטופים בגביע שעיר היוצר מבנה אליפטי (מכאן תואר המין "סגלגל"). מועד הפריחה של **שמשון סגלגל** משתנה מאד ומותנה בעיתוי הגשמים. לרוב חלה הפריחה בחודשי החורף והאביב, והיא עשויה להתמשך חודשים אחדים ולעתים היא "מטפטפת" עם פרחים בודדים גם עד אמצע הקיץ.

שמשון סגלגל. צילם: גדי פולק ©
פרח ותפרחת
להגדלה – לחצו על התמונות

פרחי **שמשון סגלגל** צהובים וקוטר הכותרת 2-1.5 ס"מ. בפרח 5 עלי גביע שעירים, שני החיצוניים קטנים משלושת הפנימיים. כמו כל פרחי משפחת הלוטמיים הם מרובי אבקנים ומעניקים למבקרים ולמאביקים אבקה. במרכז הפרח ממוקמים השחלה שלה 3 מגורות, עמוד העלי וצלקת ירקרקה בראשו. מהשחלה מתפתח הלקט מרובה-זרעים העטוף בגביע השעיר, הנפתח ביובש ב-3 קשוות.

שמשון סגלגל. צילם: ישי שמידוב ©
פירות בעת הפצת הזרעים
להגדלה - לחצו על התמונות

שמשון סגלגל גדל בארץ בחולות הנגב המערבי ובבתי גידול חוליים לאורך מישור החוף – בחולות יציבים, בחמרה חולית ועל גבי כורכר פריך וחולי. בגבעות כורכר הוא שכיח יותר במפנים דרומיים. **שמשון סגלגל** הוא צמח שולט בחברות הצמחים של טור הסוקצסיה על חולות מיוצבים במישור החוף ומופיע לרוב יחד עם **רותם המדבר** ובמקומות עשירים יותר בחומר אורגני גם יחד עם **אלת המסטיק**. תפוצתו העולמית היא בעיקרה סהרו -ערבית עם חדירה לאזור הים-תיכוני. ידוע מסיני, צפון מצרים, צפון אפריקה, טורקיה, קפריסין, כרתים ובאיי יוון ניתן רק באי זקינתוס.

שמו העברי של הסוג **שמשון** נגזר משמו המדעי *Helianthemum* שפרושו "פרח שמש" – על פי הצבע הצהוב הבוהק. תואר המין "סגלגל" הוא תרגום של אחד מהשמות המדעיים הקודמים של המין, *ellipticum*, לפי מבנה עלי הגביע של הפרח, אך תואר המין המדעי המקובל כיום הוא *stipulatum*, כלומר "קשקשי", לפי הקשקשים שבבסיס פטוטרת העלה.

שמשון סגלגל נמנה על קבוצת המינים בני-השיח בסוג **שמשון**, שרובם ככולם גדלים בארץ במדבר: **שמשון קהירי, שמשון יושב, שמשון הנגב, שמשון המדבר, שמשון ליפי** ו**שמשון הדור**. כולם צהובי פרחים פרט ל**שמשון הדור** שצבע פרחיו ורוד עד אדום ולעתים גם לבן. הסוג **שמשון** קרוב לסוג **לוטמית**, וההבדל ביניהם הוא באבקנים: בעוד שב**שמשון** כל האבקנים נושאים מאבקים פוריים, הרי שב**לוטמית** האבקנים החיצוניים עקרים והזירים חסרי מאבקים.

אבינעם דנין דיווח לפני כ-20 שנה דווח על מציאות פטריות כמהין באזור ניצנה גם על

שורשי **שמשון סגלגל**, בדומה למין העיקרי של חולות הנגב **שמשון יושב** המשמש פונדקאי לפטריה זו.

ספרות:

דנין א 1981 הצומח בסביבות קיסריה וייחודו. קרדום 18: 115-120.

דנין א שמשון סגלגל. צמחיית ישראל ברשת www.flora.org.il

——

Cretan flora http://www.cretanflora.com/helianthemum_stipulatum.html

Kutiel P Danin A and Orshan G 1979 Vegetation of the sandy soils near Caesarea, Israel. I. Plant communities, environment and succession. Israel Journal of Botany 28: 20-35.

Orshan G 1954 Surface Reduction and its Significance as a Hydroecological Factor. Journal of Ecology, 42*:* 442-444.

Zohary M 1972 Flora Palaestina, Vol. II. The Israel Academy of Sciences and Humanities, Jerusalem.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: פולק ג 2017 שמשון סגלגל Helianthemum stipulatum – פורח בחולות מישור החוף ומערב הנגב (מרץ 2017), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 4.
https://www.kalanit.org.il/helianthemum-stipulatum